

PLATONS LIVSVERDEN OG SKRIFTLIGHEDENS VÆSEN

Ivar Gjørup

Platons gåde - Den levende skrift

Gyldendal, 2016

524 sider, 299,95 kr.

Platons gåde - Den levende skrift af Ivar Gjørup er en i flere henseender paradoksal bog. Hvor Platons skrifter forsøger at hæve sig fra de partikulære fænomener til den almene idé, søger Gjørup at udlede de partikulære historiske omstændigheder af den abstrakte filosofi. Hvor Platon forsøger at påvise det i filosofisk henseende utilstrækkelige ved det skrevne medium, insisterer Gjørup på vigtigheden af netop skriften. Og selvom Platons verden og liv er gået tabt, vil Gjørup med sin bog finde frem til disse – ethvert sådant forsøg kan dog, med Platons udtryk, højst blive en *sandsynlig* historie.

Platons gåde bevæger sig langs to akser: den har først og fremmest til formål at ”vække” Platons livsverden og værker til live gennem en levende fremstilling af Platons dialoger og breve – deraf undertitlen. Sekundært forsøger Gjørup i sit værk at skildre selve skriftlighedsens genese, dvs. prosagenrens opståen; den prosa, som ethvert menneske i dag er dybt fortrolig med, men som på Platons tid var skelsættende. Under disse to forehavender løber en understrøm, der aldrig eksplicit formuleres: en hyldelse til skriftligheden og en underforståelse af dens muligheder og væsen. Hvad skriften, prosaen, helt nøjagtigt er i stand til, og hvori dens værdi præcist består for Gjørup, får man kun antydninger af, fx: ”Ord er levet liv” (s. 343), ”skrift er orden” (71), skriften er et ”ledelsesværktøj” (417), hvorigennem mennesket kan videreformidle sine dyrekøbte indsigter til gavn for sam- og eftertid (416). Skriften kan *levendegøre* (429 & 440). Og det er heri, forstår man, at Platons største værdi består, ifølge Gjørup. Tolkningen af dialogerne ender således – som oftest – med en pointe om enten sproget eller skriften, det være sig *Faidon* (363), *Parmenides* (264), *Faidros* (440) osv.

Behandlingen af disse tematikker fordeler sig på 10 fyldige, løst sammenhængende kapitler, der er inddelt i to hoveddele, hvoraf det første primært omhandler de historiske omstændigheder, som Platon var rundet af, herunder den peloponnesiske krig, oligarkiet i Athen, Sokrates’ henrettelse osv., belyst gennem Platons skrifter, historiske værker, komedier, tragedier o.l. Anden hoveddels fokus er i højere grad på selve Platons skrifter og deres forbindelse med Akademiets virksomhed som læreinstitution. Fælles for begge hoveddele er imidlertid, at accenten lægges på begivenhedshistorien, mens åndshistorien kun bliver perifert behandlet. I modsætning til de fleste fremstillinger af Platons liv, der pga. omstændighedernes uklarhed holder sig til historiens brede træk, dykker Gjørup ned i de mest intime detaljer. Som fx at *Gorgias* indeholder Platons opgør med den virkelige Sokrates, at *Theaitetos*, *Sofisten* og *Statsmanden* var læreskrifter i Akademiet o.l.

Platons gåde er ikke en akademisk afhandling – på godt og ondt. Det rigide, akademiske platoniske begrebsapparat har Gjørup skilt sig af med; ligeledes den trættende standardfremstilling af idélæren

som en toverdenslære med dertilhørende asketisk livsførelse osv. Dette medfører, at Gjørup stilistisk set spiller på alle tangenter, når han skal levendegøre Platon: narrativisering, humor, læserhenvendelser, direkte referat, filosofiske overvejelser, fantasi og skildringer af virkelige begivenheder. Alle kneb gælder. Resultatet bliver en stort anlagt fortælling om Platons liv, beregnet på et bredt publikum. På andre områder viser den frie stil sig dog at være mindre hensigtsmæssig. Fx når Gjørup i sin oversættelse – som han mestendels selv har foretaget – afviger fra traditionen. Hvad der vanligvis oversættes “mådehold” el. “besindighed” i *Charmides* bliver således til “det fornuftige” i Gjørups oversættelse (150), og Sokrates’ credo i *Forsvarstalen* “det uudforskede liv er ikke værd at leve” bliver til “Livet kan ikke leves uoverlagt” (56). Det brede publikum vil formentlig ikke skænke det en tanke, men de øvede kunne godt tænke sig at vide, hvorfor denne oversættelse er at foretrække. Med jævne mellemrum vinder visse besynderlige meningstilkendegivelser indpas som fx, at *Faidon* ikke er “stor filosofi” (373) – her må et meningsfuldt spørgsmål imidlertid være, om det gælder fortolkningen eller dialogen.

Det mest problematiske er dog, at der ikke redegøres og argumenteres for fortolkningens egne præmisser. Dem må man som læser implicit spille med på. At Platon er mesteren af den indirekte meddelelse, kan der ikke herske nogen tvivl om. Der står altid mere i Platons tekster, end der står på linjerne, men hvad det indebærer, er vi ikke enige om. At det skulle være et kodesprog for Platons egen livshistorie, finder jeg ikke overbevisende, og at dialogernes primære ærinde er en udpensling af skriftens væsen og muligheder, tangerer en fordrejning. Her nytter det ikke at ugyldiggøre modstridende fortolkninger ved at betegne disse som nedbrydende, krigeriske og modstandere af “den åbne skrift” (470).

Platons verden er gået tabt. Projektet er grundlæggende umuligt. Følgelig bliver alle forsøg på at udlede Platons historie ren spekulation, hvilket forfatteren naturligvis er klar over og også gør opmærksom på. Det fritager imidlertid ikke for kritik. Man kan fx i kapitel 5, der leverer en biografisk læsning af *Det syvende brev*, læse, at Platon i sin ungdom blev hånet pga. et nu tabt skrift og som følge heraf trak sig tilbage fra det offentlige liv, og at han var personligt impliceret i Dions kup mod Dionysios. Dette baseres på enkelte meget tvetydige bemærkninger i et brev, hvis ægthed vi ikke kender. Denne og lignende typer slutninger optræder konstant. Grundlaget er spinkelt, og følgen bliver en ganske søgt og tendentiøs fortælling, der med en af Gjørups yndede fraser udgøres af lag på lag af fortolkninger og krumspring, hvor der intet kriterium er for at foretrække én bestemt tolkning fremfor en anden. Frasen “vi ved det ikke” og utallige variationer heraf gentages uophørligt. Det bliver aldrig mere end sandsynlige historier.

Var det et videnskabeligt skrift, ville dette kritikpunkt være fatalt. Det er imidlertid en fortolkning, men selv som fortolkning betragtet er den mangelfuld. Det fortegner billedet, at Platons skepsis overfor det skrevne medium ikke tildeles nogen synderlig betydning. Det bliver fx vanskeligt at forklare, hvorfor Platon i *Det syvende brev* skriver, at der intet skrift foreligger om hans filosofi, fordi denne ikke engang kan udtrykkes, og hvorfor Sokrates i solignelsen afviser at udtrykke, hvad det gode er i sig selv. *Fordi* indsigt og viden er et indre fænomen og forudsætningen for vores *logos* (sprog og fornuft) lader sig ikke selv udtrykke *gennem* logos. Følgelig bliver al skriftvirksomhed filosofisk set overfladisk. Dermed synes det også lidet sandsynligt, at Platons primære ærinde var at udbygge skriftligheden. Platons historie kommer vi aldrig til at kende, men det er velsagtens også heri, at *Platons gåde* består.

Thor Hennelund Nielsen